

Sisäisen turvallisuuden sihteeristö

STO III, TURVALLISEMPI HUOMINEN

Toimenpide 12

Valtioneuvosto teki 14.6.2012 periaatepäätöksen kolmannesta sisäisen turvallisuuden ohjelmasta, jonka nimi on Turvallisempi huominen. Ohjelma on laadittu pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa päätettyjen linjausten mukaisesti. Ohjelman ydinsisältö muodostuu arjen turvallisuuden näkökulmasta tärkeimpien turvallisuusongelmien ennaltaehkäisystä ja ratkaisusta. Ohjelmassa on kuvattu arjen turvallisuuden tilanne ja haasteet ja esitetty 64 toimenpidettä turvallisuuden kehittämiseksi.

STO III:n toimenpide 12 koskee oppilaitosten turvallisuutta. Ohjelman mukaisesti Pelastuslaitokset tehostavat koulujen omatoimisen varautumisen ohjausta ja varmistavat, että oppilaitosten turvallisuudesta julkaistun työryhmäraportin (SM:n julkaisu 40/2009) esitetyt suositukset on toteutettu kattavasti. Tavoitteena on, että pelastuslaitokset seuraavat alueen oppilaitosten harjoitusten toteuttamista vaaratilanteiden varalle ja lähettävät tarvittaessa oppilaitoksille muistutuksen, jos harjoitusten väli kasvaa liian pitkäksi. Pelastuslaitokset myös raportoivat säännöllisesti harjoitusten toteuttamisen tilanteesta ja kattavuudesta alueen kunnille ja opetus- ja kulttuuriministeriölle sekä sisäasiainministeriölle. Järjestelmä kehitetään yhdenmukaiseksi koko maahan.

Pelastuslaitosten verkosto perusti 5.10.2012 työryhmän selvittämään STO III:n toimenpiteen 12 toteutusta käytännössä. Työryhmään nimettiin edustajat Helsingin, Keski-Uudenmaan, Pirkanmaan ja Oulu-Koillismaan pelastuslaitoksilta. Työryhmän määräajaksi asetettiin 31.5.2013.

Työryhmä perehtyi työnsä aikana lukuisiin oppilaitosten turvallisuudesta kirjoitettuihin raportteihin, oppaisiin ja ohjeisiin. Työryhmä kokoontui kaksi kertaa, jonka lisäksi mielipiteitä vaihdettiin ja aineistoja koostettiin sähköpostitse. STO III:n toimenpiteestä 12 laadittua toimintamallia esiteltiin kevään 2013 aikana pelastustoimen verkoston kokouksissa ja pelastusjohtajien kokouksissa. Toimintamallia esiteltiin myös oppilaitosten rehtoreille ja turvalli-

suusvastaaville järjestetyissä koulutustilaisuuksissa. Tilaisuuksia järjestettiin ainakin Oulussa ja Joensuussa ja niihin osallistui yli 400 henkilöä. Toimintamallista saatu palaute oli myönteistä.

TOIMINTAMALLIN KESKEISET OSAT

Harjoittelu vaaratilanteiden varalta

Vaaratilanteiden varalta suoritettavan koulutuksen ja harjoittelun määrästä ei ole suosituksia. Tarkempi määrittely oli välttämätöntä, jos halutaan huomauttaa harjoitteluvälin kasvamisesta liian pitkäksi.

Työryhmä esittää vaaratilanteiden varalta suoritettavalle koulutukselle ja harjoittelulle seuraavia määrällisiä tavoitteita:

- Viikot 32–33
  - Oppilaitos tarkistaa ja päivittää onnettomuus- ja vaaratilanteiden varalta laaditut suunnitelmat ja toimintaohjeet.
- Viikot 33–34
  - Oppilaitos perehdyttää onnettomuus- ja vaaratilanteiden varalta laaditut suunnitelmat ja toimintaohjeet sekä onnettomuuksien ehkäisyn ohjeistukset henkilökunnalle (perehdyttävä koulutus, turvallisuuskävelyt, jne.)
- Viikko 33
  - Opettajat tutustuvat luokkansa kanssa oppilaitoksen poistumisreitteihin, kokoontumispaikkoihin, oppilaiden/koululaisten toimintaan hätätilanteissa, jne.
- Viikot 34–35
  - Ensimmäinen poistumisharjoitus. Niin sanottu rautalan-kamallin harjoitus, jonka ajankohta, käynnistämistapa, käynnistämisaika, jne. ovat kaikkien tiedossa.
- Viikot 40–41 tai 3-4
  - Toinen poistumisharjoitus. Sovellettu harjoitus, jonka päivämäärä on kaikkien tiedossa, mutta tarkka ajankoh-ta ja käynnistämistapa ja -paikka ovat muutaman henki-lön tiedossa.
  - Tämä harjoitus voisi olla esim. joka 3. vuosi suojaudu-misharjoitus, jonka lähtökohtana on toiminta kuultaessa yleinen vaaramerkki. Henkilökunta voi liittää harjoituk-seen uhkatilanteeseen liittyviä osa-alueita.

Yleiseen vaaramerkkiin liittyvä harjoittelu nähtiin tarpeelliseksi sekä uhkatilanteiden että väestön yleisen osaamistarpeen näkökulmasta.

- 3...5 vuoden välein
  - Henkilökunnan alkusammutuskoulutus. Alkusammutustietoja ja -taitoja tarvitaan mahdollisessa tulipalotilanteessa, mutta ne ovat myös oppilaitosten henkilökunnan yhteiskunnallisen roolin näkökulmasta erityisen tarpeellisia (opettajat).

Pelastuslaitos osallistuu tarpeen mukaan ja resurssien sallimissa rajoissa edellä mainittuun oppilaitoksen suunnitelmien ja ohjeiden tarkistamiseen, perehdyttävään koulutukseen ja vaaratilanneharjoitteluun. Osa-alueen toteutuksen ajankohdat (viikko/viikot) ovat ohjeelliset. Henkilökunnan perehdyttävä koulutus ja koululaisten perehdyttäminen poistumisreitteihin jne. tulisi toteutua heti lukukauden alussa.

Harjoittelun syventäminen

Työryhmä oli yksimielinen siitä, että hyvin usein esim. poistumisharjoitukset käynnistyvät oppilaitoksen rehtorin tai muun henkilökuntaan kuuluvan kuulutuksesta. Harjoituksen lähtökohtana on usein esim. seuraava kuulutus: "Huomio Huomio! Täällä puhuu koulun rehtori. Koulussa on poistumisharjoitus. Poistukaa opettajan johdolla turvallista reittiä pitkin luokan kokoontumispaikalle. Ei saa juosta, mutta liikkukaa ripeästi." – ja sitten poistutaan. Edellä kuvatusta harjoituksesta jää puuttumaan useita vaaratilanteeseen liittyviä osa-alueita. Poistumisharjoituksen lähtökohtana tulisikin olla harjoitus toiminnasta vaaratilanteessa, joka poistumisen aiheuttaa. Työryhmä esittää harjoittelun syventämistä siten, että harjoituksessa toteutuu ja harjoituksesta arvioidaan vähintään seuraavat osa-alueet:

- Harjoituksen käynnistämistavan ja harjoitukseen valittavan onnettomuuskohteen valinta sekä tarkkailijoiden nimeäminen ja harjoituksesta tiedottaminen (→ osa harjoitussuunnitelmaa)
- Vaaratilanteen havaitseminen ja arviointi
- Vaarasta tiedottaminen
- Poistumiskäskyn antaminen
- Vaaran poistaminen tai rajoittaminen sekä avun hälyttäminen
- Poistumisen ohjaus, valvonta ja toteutumisen varmistaminen
- Avun opastaminen kohteeseen
- Tilannetietojen sekä pelastustoimia helpottavien tietojen/välineiden antaminen (pohjakuvat, avaimet...)

- Kriisiviestinnän ja jälkihoidon suunnitelmien tarkistaminen/testaus (ajatusmalli tilanteesta, jossa kaikki ei mene toivostusti eli jatketaan poistumisharjoitusta pienimuotoisella karttaharjoituksella, jossa on mukana muutama keskeinen henkilö)
- Palautteen kokoaminen, koostaminen ja palautteista oppiminen
- Harjoitusraportin laadinta sekä suunnitelmien ym. kehitys palautteiden pohjalta

Harjoitustilanteen ajankohtaa kannattaa vaihdella. Oppitunnin aikana oppilaat ja henkilökunta ovat parhaiten organisoituna. Entä, jos vaaratilanne käynnistyy välitunnin tai ruokatunnin aikana?

Harjoitusten järjestämisestä muistuttaminen

Pelastuslaitos huomauttaa oppilaitosta, jos oppilaitos ei ole pitänyt vuoden aikana yhtään poistumisharjoitusta.

Pelastuslaitokset kokoavat muitakin koulutus- ja harjoittelutietoja, mutta vain poistumisharjoitusten pitämättä jättämisestä huomautetaan.

Työryhmä esittää, että pelastuslaitokset kokoavat ja tilastoivat oppilaitosten koulutuksesta ja harjoittelusta seuraavia tietoja:

- Oppilaitoksen nimi, osoite ja kunta
- Oppilaitoksen ”luokitus”
  - peruskoulu ja/tai yleissivistävä 2. aste (lukio)
  - toisen asteen ammatillinen opetus (ammattioppilaitokset)
  - ammattikorkeakoulut, korkeakoulut, yliopistot
  - muut (aikuiskoulutuskeskukset/ vast.)
- Pidetty koulutus tai harjoittelu (pvm)
  - henkilökunnan perehdytys (*)
  - poistumisharjoitus 1 (*)
  - poistumisharjoitus 2 (*)
  - suojautumisharjoitus (*)

Luettelon mukaisten tietojen perusteella voidaan seurata yksittäisen oppilaitoksen tai oppilaitosryhmän (esim. ammattioppilaitokset) koulutuksen ja harjoittelun toteutumista.

(* Työryhmä esittää koosteiden laatimista myös siten, että niistä voidaan selvittää tieto siitä, kuinka usein pelastuslaitos on osallistunut koulutuksen tai harjoituksen järjestämiseen.

Edellä olevan luettelon mukaiset tilastolliset koosteet lähetetään kuntaan opetuksen järjestäjälle.

Työryhmän näkemyksen mukaan AVI, SM ja OKM eivät tarvitse oppilaitoskohtaista koulutus- ja harjoittelutietoa. Työryhmän esityksen mukaan AVI:n, SM:n ja OKM:n aineistoon koostetaan seuraavat tiedot:

- Pelastustoimen alue
- Vuosi/vuodet
- Poistumisharjoitusten toteutumis- % vuosittain
  - kaikki oppilaitokset (pelastustoimen alue)
  - oppilaitokset kunnittain
  - oppilaitokset oppilaitosluokittain
  - oppilaitokset oppilaitosluokittain ja kunnittain
- Suojautumisharjoitusten toteutumis- % kolmen vuoden tarkastelujaksolla
  - kaikki oppilaitokset (pelastustoimen alue)
  - oppilaitokset kunnittain
  - oppilaitokset oppilaitosluokittain
  - oppilaitokset oppilaitosluokittain ja kunnittain

Omatoimisen varautumisen ohjaus

Oppilaitosten omatoiminen varautuminen on määritelty keskeisiltä osin pelastuslain (379/2011) 14–15 §:ssä. Omatoimiseen varautumiseen kuuluu mm. onnettomuuksien ehkäisy ja valmius toimia onnettomuus- ja vaaratilanteissa siten, että mahdolliset henkilö-, omaisuus- ja ympäristövahingot jäävät mahdollisimman vähäiseksi. Toimenpiteet kirjataan pelastussuunnitelmaan, jota täydentää mm. oppilaitoksen oppilas-/ opiskelijahuollon suunnitelma (psykososiaalinen tuki, kriisityö, jälkihoito...) sekä oppilaitoksen kriisiviestinnän ohjeet.

Toimenpiteen 12 jalkauttamista pohtinut työryhmä arvioi, että aiemmin esitetty harjoittelu ja siihen liittyvä oppilaitoksen henkilökunnan ja oppilaiden perehdytys tukevat omatoimista varautumista erittäin hyvin. Oppilaitosten omatoimisen varautumisen kehittymistä tukevat myös pelastuslaitosten valvontatyössä (palotarkastustoiminta) yleisesti käyttöön otetut auditoivat (PATA) tai arvioivat (TUTOR) valvontamallit. Uusien valvontakäytäntöjen myötä palotarkastukset pureutuvat aiempaa perusteellisemmin mm. oppilaitoksen turvallisuusjohtamiseen, onnettomuusriskien hallintaan, turvallisuuteen liittyviin asiakirjoihin, rakenteelliseen paloturvallisuuteen, paloturvallisuustekniikkaan sekä turvallisuusviestintään ja -osaamiseen. Valvonnan yhteydessä annettava neuvonta,

opastus ja ohjaus sekä varsinainen turvallisuusviestintä tukevat myös omatoimisen varautumisen kehittymistä.

Edellä kuvatut toimenpiteet edistävät oppilaitosten omatoimista varautumista. Työryhmä kuitenkin esittää, että pelastuslaitokset olisivat aktiivisesti mukana perusopetuksen ja toisen asteen koulujen kouluturvallisuustyöryhmissä ainakin silloin, kun asialistalla on pelastusviranomaisen toimialaan liittyviä asioita.

Oppilaitosten rakenteellinen turvallisuus (työryhmäraportti 40/2009)

Oppilaitosten turvallisuudesta julkaistuun työryhmäraporttiin 40/2009 on kirjattu suosituksia koulurakennusten rakenteellisen turvallisuuden kehittämiseksi. Raportti suosittelee koulukiinteistöihin mm. palonilmaisulaitteita, kuulutuslaitteita, kulunvalvontaa, kameravalvontaa, vaihtoehtoisia poistumisreittejä, jne.

Raportin suositukset ovat hyviä, mutta eivät STO III:n toimenpiteen 12 näkökulmasta ongelmattomia. Esimerkiksi rakennusten paloturvallisuudesta annettu asetus (rakentamismääräyskokoelman osa E1) ei yleensä edellytä koulurakennuksiin palonilmaisutai sammutuslaitteistoja. Kuulutus- ja kulunvalvontalaitteistojen tai kameravalvonnan asentamiselle ei myöskään löydy säädösvaatimusta. Sama tilanne on työryhmäraportissa mainittujen vaihtoehtoisten poistumisreittien kohdalla. Pelastusviranomaiset eivät yleensä voi vaatia asennettavaksi järjestelmiä tai tekemään järjestelyitä, joita ei säädöksissä edellytetä. Tältä osin STO III:n toimenpiteen 12 toteuttaminen jää vajavaiseksi. Pelastuslaitokset suosittelevat (suositellaan erityisesti uudisrakennus ja peruskorjaus hankkeissa) raportin 40/2009 mukaisten järjestelmien asentamista, mutta niitä ei voida vaatia. Pelastuslaitosten asiantuntemus on käytettävissä, jos oppilaitokset haluavat toteuttaa suosituksia omaehtoisesti.

Koulurakennusten rakenteellista turvallisuutta on selvittänyt myös mm. Opetus- ja kulttuuriministeriön, Sisäasiainministeriön, Ympäristöministeriön ja Kuntaliiton työryhmä, jonka kanssa pidettiin yhteispalaveri 15.5.2013. Työryhmien näkemykset koulurakennusten turvallisuuden kehittämiseksi ovat varsin samansuuntaisia.

STO III:n toimenpiteen 12 toteuttamisen aikataulu

STO III:n toimenpiteeseen 12 on kirjattu aikataulu, jonka mukaan ensimmäinen raportti toimenpiteen 12 toteutumisesta on annettava vuonna 2013 ja tämän jälkeen säännöllisin väliajoin.

Esitys toimenpiteen 12 toteuttamisesta on valmistunut toukokuussa 2013. Malli on pääosin jalkautettu pelastuslaitoksille, mutta pelastuslaitoskohtainen perehdytys vaatii hieman aikaa. Ensimmäiset raportit vaaratilanteiden varalta tehtävän harjoittelun toteuttamisesta on saatavissa syyslukukauden 2013 osalta joulukuussa 2013.

Tomi Honkakunnas
riskienhallintapäällikkö, Oulu-Koillismaan pelastuslaitos
pelastuslaitosten kouluturvallisuustyöryhmän puheenjohtaja

Liitteet:

Esittelydiasarja

Tiedoksi:

Pelastuslaitokset